

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství
Katedra profesního a personálního rozvoje

Výchova k toleranci na středních školách

Bakalářská práce

Autor: **Jana Znamenáčková**

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

2018

ZADÁVACÍ LIST

ZADÁVACÍ LIST

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Výchova k toleranci na středních školách vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

V Praze dne 29.3.2018

.....

(podpis autora)

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat panu Mgr. Jiřímu Votavovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vedení mé bakalářské práce. Děkuji mým kolegům z ročníku, mým rodičům a přátelům za podporu a pomoc. Děkuji žákům a učitelům SOU Ohradní Praha 4 a SOU Za černým mostem 3, Praha 14 za pomoc při získávání dotazníků.

ABSTRAKT

Klíčová slova: národnostní menšiny, postoje, rasismus, xenofobie, prevence, střední škola

Cílem bakalářské práce je zmapovat současné možnosti prevence rasistických a diskriminačních projevů žáků na středních odborných učilištích. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na národnostní skupiny žijící v ČR. Přiblížení jejich způsobu života, jejich kulturu. Autorka si vybrala 2 z národnostních menšin, kterým se věnovala podrobněji a rozepsala se o nich v samostatné kapitole. Cílem bakalářské práce je zmapovat stávající situaci, ve které žijí cizinci na našem území. Jaké jsou vztahy většinové společnosti k těmto skupinám. Zjistit, jakým způsobem stát vytváří preventivní opatření proti negativnímu chování vůči cizincům.

Key words: national minorities, attitudes, racism, xenophobia, prevention, secondary school

The aim of this bachelor thesis is to map out the current possibilities for the prevention of racist and discriminatory behaviour by pupils at secondary vocational schools. The thesis is split into theoretical and practical parts. The theoretical part focuses on national groups living in the Czech Republic, describing their ways of life and culture. The author has selected two national minority groups that she has focused on in more detail, and has expanded on them in a separate chapter. Another aim of this bachelor thesis is to map out the current situation for foreigners living in this country, for example the relations between the majority society and these groups, and to establish how the state creates measures to prevent negative behaviour towards foreigners.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
Cíl a metodika	9
1 Základní pojmy	11
1.1 Postoj	12
1.2 Předsudek a stereotyp	13
2 Etnické složení ČR	15
2.1 Národnostní menšiny ČR	19
2.2 Imigrace, cizinci v ČR	23
3 Prevence diskriminace	26
3.1 Legislativa	27
3.2 Výchova a vzdělávání	31
PRAKTICKÁ ČÁST	
4 Dotazníkové šetření	35
4.1 Tvorba dotazníku	35
4.2 Vyhodnocení dotazníku	38
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SEZNAM TABULEK	54

ÚVOD

V řadě médií se dočítáme a doslýcháme o současné situaci vztahu většinové společnosti k národnostním skupinám a projevech negativního chování z obou stran.

Sociologické výzkumy veřejného mínění obyvatel naší většinové české společnosti v devadesátých letech 20. století vykazovaly vysoké negativní postoje vůči jiným národnostem nebo etnickým skupinám. Vztahy se však zlepšily a počet velmi negativních postojů se snížil. Především vlivem otevření se naší republiky světu, zahraničním stáží našich odborníků, zahraničního studia, turismu. Stále má však obyvatelstvo stanovisko značně kritické a to i u skupin vysokoškoláků, středoškoláků, věřících či bez osobních zkušeností.

Existuje stále řada extremisticky zaměřených skupin lidí, která není připravena na přijímání jakékoliv odlišnosti. Vzniká tzv. xenofobní postoj. Což je vlastně obava z neznámého. Tento strach pramení z nedostatku objektivních informací.

Lidé rádi žijí ve světě, který znají, ke každé novince bývají zpočátku nedůvěřiví. Když si ji ohmatají a zjistí, že dobře zapadne do jejich světa, zařadí si ji mezi věci známé. Někdy k takovému zdomácnění nedojde. Převládne pocit, že něco či někdo do jejich světa nepatří a může ho i ohrozit. Snad nejdůležitějším zdrojem nedůvěry jsou předsudky. Jakmile je lidem něco nějak cizí, otvírá se možnost pro vznik postoje, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnosti.

CÍL A METODIKA

Cílem bakalářské práce je zjistit postoje žáků k národnostním skupinám a na základě zjištěných výsledků navrhnout možnosti a postupy, jak ve škole předcházet rasismu a xenofobii. Dotazníkové šetření se uskutečnilo ve 2 středních školách v oborech vzdělání s výučním listem. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit postoje žáků k národnostním skupinám žijících na území ČR. Zjistit znalosti žáků o sledovaných skupinách, a zda se ve škole i mimo ni setkávají s etnicky motivovanou agresivitou a negativními postoji. Autorka hledala odpovědi na tyto otázky: 1) Jaké mají žáci postoje k národnostním skupinám žijícím na území ČR? 2) Jaká je znalost žáků o národnostních skupinách žijících na území ČR? 3) Setkávají se žáci s negativními projevy a chováním vůči národnostním skupinám? 4) Jak se liší postoje žáků zkoumané střední školy od ostatních středních škol?

Rozhovor s vyučujícím odborného učiliště bude hledat odpovědi na tyto otázky: 1) Navštěvují školu žáci jiné národnosti, případně z jakých skupin? 2) Jak jsou tyto žáci ostatními spolužáky přijímáni? 3) Řešila škola někdy rasově motivovanou šikanu? 4) Jakým způsobem provádí škola prevenci rasismu a xenofobie?

TEORETICKÁ ČÁST

1 Základní pojmy

V této kapitole se bude autorka práce zabývat vysvětlením některých důležitých pojmů, zejména se zaměří na pojmy předsudek, stereotyp, diskriminace.

Předsudek je předem vytvořený negativní úsudek o členu skupiny, či skupině, přičemž skoro každý předsudek odkazuje na negativní úsudek. Avšak výjimečně může být také pozitivní. Předsudek je tedy postoj a postoj je jasně vymezená kombinace pocitů. Předsudky představují zvláštní komplex nezdůvodněných postojů a stanovisek, které si lidé osvojují celkem nenápadně pod vlivem prostředí. Nebo je přejmou od nějaké autority. Jsou to laciné berličky. Jakmile je lidem něco cizí, vzniká prostor pro vznik postoje s jádrem nedůvěry. Z něhož pak pramení xenofobie. Z tohoto zdroje vzniká třeba antisemitismus. Klasickým příkladem jsou u nás Romové, nebo Vietnamci.

Xenofobie se promění

v rasismus. Rasismus má v podstatě lidovou a ideologickou podobu. Obě podoby mají sklon k vyústění do organizovaných akcí. Ta lidová je trochu naivní, ale je stejně nebezpečná. Spočívá v manévru stigmatizace. Vlivem toho, že příslušníkům jiných ras jsou přiřknuty horší charakterové vlastnosti, vzniká děj, že tito příslušníci se nakonec takto začnou chovat, protože se začnou jako jiní vnímat. Výsledkem je nedůvěra k majoritnímu prostředí. Daleko nebezpečnější je ideologická podoba rasismu.

Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií, jako jsou rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus. Xenofobie vzrůstá, když se sociální útvary octnou v sociální, ekonomické či politické krizi.

Rasismus je ideologie, soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího. Rasové teorie vznikly z představy, že lidstvo je rozděleno na vyšší a nižší vrstvy. Rasová diskriminace je sociální diferenciací, v níž jsou popřeny zásady zacházení rovně se všemi lidmi. Diskriminace je chování dominantní skupiny, jež má na určitém teritoriu rozhodující vliv. (Šišková, 2008, s. 9, 10, 12).

Vymezení pojmu národnostní menšina a příslušník národnostní menšiny stanoví zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně § 2 zní: Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného

a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti (Šišková, 2008, s. 92).

1.1 Postoj

Postoj vyjadřuje vztah k nějaké hodnotě, způsob nějakého hodnocení. Vyjadřují-li nějaký postoj k určitému objektu, jímž může být cokoli, tento objekt hodnotím. Čili mít vůči čemukoliv postoj, znamená zaujmout vůči objektu hodnotící stanovisko, hodnotící vztah. Věci jsou v určité míře žádoucí, nebo nežádoucí, důležité, zbytečné. Postoje jsou vlastně produktem hodnocení kognitivní, emocionální a konativní složky psychiky, což se dá slovy vyjádřit jako mínění, pevně zafixované jako přesvědčení. Dominantní funkci v hodnocení mají emoce. Determinují způsob jednání. Postoj zakládá konativní pohotovost, jejíž realizace závisí na situačních podmínkách. Zahrnuje dispozici chovat se, nebo reagovat nějakým relativně stabilním způsobem. Ve skutečnosti lidé nejednají vždy souhlasně se svými postoji. Získává se na základě spontánního učení v různých sociálních prostředích a v rodině (Nakonečný, 2009, s. 240).

Obecně lze říci, že postoje předurčují chování, jsou konzistentní se způsoby jednání, pokud to stávající situace dovoluje. Například osoba, zaujímající pozitivní vztah k jiné osobě, která se ocitne v nouzi, se bude této osobě snažit pomoci. Avšak když situace nedovoluje, aby osobě pomohli, například projev pomoci je riskantní politicky nebo přímo hrozí potrestání, pak jsou schopni nechat lidé své přátele ve štychu. Z těchto důvodů nemusí vyslovené mínění vyjadřovat skutečný postoj subjektu. Proto jsou respondenti dotazníků vytvořených k měření postojů anonymní. Postoj vytváří konativní pohotovost, jejíž realizaci ovlivňují situační podmínky (Nakonečný, 2009, s. 242).

Pojem postoj vnesli do sociologie a sociální psychologie F. Znaniecki a W. J. Thomas (1920, 1918). Jejich definice postoje se sice neujala, ale pojetí postoje v podstatě bylo přijato. Postoj vyjadřuje vztah k hodnotě a způsob hodnocení. Toto zpřesnil G. W. Allport (1935): Postoj je nervový a mentální stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní, či dynamický vliv na odpovědi člověka na všechny objekty a situace, s nimiž je v kontaktu. Tato definice vnesla do pojetí postoje jisté nedůslednosti. Ty spočívaly zejména v zaměňování postojů s motivy. Podle Th. M. Newcomba (1950) hlavní rozdíl mezi postojem a motivem spočívá v tom, že postoj determinuje způsob jednání a motiv je příčinou jednání. Vyjadřuje jeho psychologický smysl. Dle

Newcomba je postoj pohotovost k aktivaci motivu. Postoj individua vůči nějaké věci lze chápat jako predispozici vůči věci jednat, vnímat, myslet a cítit (Nakonečný, 2009, s. 239).

Ve výzkumné praxi vzniká otázka, co vlastně měření postoje měří (D. Krech, R. S. Crutchfield a E. L. Ballachey, 1968). Tito autoři sociální psychologie chápou postoje jako trvalé soustavy pozitivních, či negativních hodnocení, emocionálního cítění a tendencí jednání vůči objektům. Jeví se nám žádoucí nebo nežádoucí, morální nebo nemorální. Dále nám mohou připadat důležité nebo nedůležité, krásné, ošklivé.

Slovní vyjádření je pak označeno jako mínění, pevně zafixované jako přesvědčení. Obojí je více než vědění, vyjadřuje význam objektu pro subjekt, tudíž hlavní funkci v hodnocení mají emoce. Kolem emocionálního jádra hodnocení (postoje) se organizují kognitivní a konativní složky vztahu (Nakonečný, 2009, s. 241).

Osobní pocity a přesvědčení ovlivňují chování na veřejnosti. Chceme-li tedy změnit chování, je nutné nejdříve změnit srdce a mysl. Poznáním postojů lze předvídat chování lidí. Extrémní postoje mohou způsobit extrémní chování. Nenávistné postoje způsobují násilné chování. Typické extrémní postoje zaujímají teroristé.

Důvodem, proč se často chování a vyjádřené postoje neshodují, je, že každé podléhá jiným vlivům. Postoje předpovídají chování při minimálních vlivech a postoj je silný. (D. Myers, 2016, s. 109, 110, 116, 123).

Emocionální složka určuje sílu postoje, extrémně pozitivní nebo negativní jsou nejsilnější a plní integrační funkci osobnosti jedince. Zejména předsudky mohou být iracionální a provázené nepravdivými informacemi. Emotivní složka určuje intenzitu postoje na škále extrémně pozitivního až extrémně negativního. Neutrální postoje se týkají nevýznamných objektů. Těch, o kterých subjekt nic neví. Extrémní postoje jsou nejintenzivnější a jsou nejvíce odolné proti změně. Pozitivní postoje si člověk vytváří k objektům, které jsou asociovány odměnami a negativní postoje jsou asociovány s tresty, nebo jejich očekáváním (Nakonečný, 2009, s. 246, 247, 248, 249).

Postoje vyjadřují hodnotící vztahy, poukazují na to, co subjektu připadá důležité, co přitahuje jeho pozornost a co si zapamatuje (Nakonečný, 2009, s. 254).

1.2 Předsudek a stereotyp

V devadesátých letech 20. století až 85% populace české společnosti přiznávalo negativní postoj vůči obyvatelům jiné národnosti, nebo etnickým skupinám. Díky větší pozornosti odborníků a médií

tomuto tématu se negativní postoje snížily, také vlivem otevření se světu, prostřednictvím stáží a zahraničního studia. Stále však existuje řada extremisticky a rasisticky orientovaných skupin. Zejména mládeže, která přijímá jakoukoliv odlišnost se zakořeněným strachem z neznámého, tedy xenofobním postojem. Nejdůležitějším zdrojem nedůvěry jsou předsudky. Osvojí si je vlivem prostředí anebo od nějaké autority. Obavami z neznámého, nedůvěrou k odlišnosti vzniká xenofobie a ta se následně mění v rasismus. Z rasismu vychází jev rasová diskriminace a rasové násilí. Tyto druhy chování jsou regulovatelné právem. V ČR jsou právní předpisy uváděné podle jednotlivých oblastí.

Zaujatí lidé překrucují, nebo dokonce ignorují fakta, která jsou v rozporu s jejich předpojatými názory. K předsudkům mohou vést zdánlivě nevinné, ale ve skutečnosti zavádějící výroky, které děti slyší od svých rodičů. Příčinou mohou být i záměrně šířené, pokřivené názory na jiné rasy nebo kultury.

2 Etnické složení ČR

Na území ČR se vyskytují tyto národnostní menšiny. Česká, moravská, slezská, slovenská, polská, německá, romská, maďarská, ukrajinská, ruská, rusínská, bulharská, rumunská, řecká, vietnamská, albánská, chorvatská, srbská. Níže autorka uvádí pár řádků ke každé národnostní menšině.

Bulharská menšina. Ve společenském vědomí jsou známí jako zelináři a zahradníci, což vyplývá z profesního zařazení koncem 19. století a mezi dvěma světovými válkami. Bulhaři jsou soustředěni hlavně ve větších městech. Praha, Brno, Ostrava. Od roku 1948 v Praze existuje Bulharská základní škola a Gymnázium Petra Berona. Zřizovatelem škol je ministerstvo školství Bulharské republiky (Šišková 2008, s. 99, 100).

Chorvatská menšina. V první polovině 16. století imigrovali na Moravu předkové Chorvatů. Prchali před tureckou invazí. Vynikali jako dobří zemědělci, představovali skupinu bohatých sedláků. Byl založen Chorvatský kulturní svaz, každoročně se koná slavnost-Chorvatský kulturní den v ČR (Šišková 2008, s. 100, 101).

Maďarská menšina. Imigraci Maďarů sledujeme na území ČR od roku 1989. Převažovala v této skupině inteligence a vysokoškolské studenstvo. Příliv do ČR výrazně stoupl po 2. světové válce. Maďarská menšina nemá v ČR vlastní menšinové školství. Neexistují požadavky na vzdělávání v maďarském jazyce. Maďarský jazyk lze studovat v jazykových kurzech. Příslušníci této skupiny užívají mateřštinu převážně v soukromí (Šišková 2008, s. 101, 102, 103).

Německá menšina. V roce 1918 po vzniku Československé republiky Němci představovali téměř 40 % veškerého obyvatelstva českých zemí. V letech 1945-1947 bylo německé obyvatelstvo vysídleno. Nový rozvoj německé menšiny nastal po roce 1989. Žijí převážně v příhraničních oblastech. Ústecký kraj, Karlovarský, Moravskoslezský, Liberecký. Vzdělávání v německém jazyce probíhá v Soukromé základní škole Německo-českého porozumění a v Prvním gymnáziu Thomase Manna v Praze. Další je Základní škola Bernarda Bolzana v Táboře. V soukromí hovoří tato menšina spíše německy. Ve smíšených rodinách převážně česky. Občané v ČR se hlásí k římskokatolické církvi (Šišková 2008, s. 104, 105, 106).

Polská menšina. Vytváří výrazně koncentrované osídlení podél státní hranice s Polskou republikou. Disperzně se usídlili v severočeském, východočeském a středočeském regionu, hlavně v Praze. Mají vybudovanou rozsáhlou síť spolkových organizací-občanských sdružení. Menšinové osvětové organizace, mládežnické i profesní. Tito lidé jsou příslušníky slezské církve

a římskokatolické. Reprezentace klade důraz na oblast vzdělávání v mateřském jazyce, pěstování kulturních tradic, šíření informací v mateřském jazyce, vlastní instituce apod. (Šišková 2008, s. 106, 107, 108).

Romská menšina. Počet příslušníků se odhaduje zhruba na 250 tisíc osob. Nejvyšší počty osob jsou ve velkých městech. Konkrétně v Praze a Ostravě. Vedle romských sdružení působí řada organizací působících ve prospěch romských komunit. Tato menšina má 14 zástupců v Radě vlády ČR pro záležitosti romské komunity a 3 zástupce v Radě vlády pro národnostní menšiny a v jejích výborech. V politice se v různých obdobích objevují romská uskupení např. Romská občanská iniciativa. Žádná se zatím dlouhodobě neudržela.

Romové na území ČR hovoří třemi hlavními dialekty: slovenskou romštinou, tzv. maďarskou romštinou a nářečím olašských Romů. Nelze mluvit o možnostech vzdělávání v mateřském jazyce. V ČR nebyl kodifikován pravopis olašské romštiny, ale bylo již vydáno spousta publikací. Romština je především nástrojem jen ústní komunikace, nemá tradici psaného jazyka. Romové se snaží adaptovat na české školství. Jsou ve školství uplatňovány vyrovnávací postupy, kde se romština využívá. Romové si však zřizování vlastního školství nenárokují (Šišková 2008, s. 109, 110, 111).

Ruská menšina. Geografické usídlení v ČR je celoplošné, nejvíce v Praze, Karlových Varech a Brně. Usídlují se v ČR od roku 1918 v různých vlnách. Jednalo se o migraci inteligence do větších měst, kde byly zakládány školy nebo vlastenecké kulturně osvětové spolky. Skupina narůstala v důsledku politické situace v Rusku. Praha se stala útočištěm Ruské intelektuální elity. Z 11 Ruských univerzit přesídlila do ČR část profesorského sboru a přes 3000 studentů na pozvání vlády přijelo dokončit vysokoškolské studium. V roce 1945 byli násilně odvečeni Rudou armádou a NKVD do Sovětského svazu. Zůstala zde jen malá část příslušníků ruské národnosti. V současné době je tato menšina v ČR roztráštěna a skupiny se liší v životních postojích a politické orientaci. Díky občanským sdružením žijí aktivním společenským životem. Především občanské sdružení Rudá tradice se angažuje v organizaci společenských večerů, večery hudby, koncerty vážné hudby apod. V soukromí mluví ruským jazykem. Veřejně se snaží rychle naučit češtinu. V ČR je zřízeno několik středních a vysokých škol s ruským vyučovacím jazykem, zpravidla placených. Ruštinu lze studovat na některých vysokých školách. Náboženství-pravoslavná církev hraje důležitou roli ruské menšiny (Šišková 2008, s. 114, 115).

Rusínská menšina. Žijí v ČR roztroušeně, hlavně v Praze, v severních Čechách a na severní Moravě. Lze vysledovat zastoupení i na střední a jižní Moravě. K Rusínům se v ČR hlásí hlavně ta část meziválečně východoslovanské emigrace, která s Ukrajinci přicházela z Podkarpatské Rusi, nebo z řeckokatolických oblastí na východním Slovensku. Rusíni používají mateřský jazyk jen v

soukromí a v rámci svých sdružení. Žádná vysoká škola v ČR dosud neuskutečnila studijní obor zaměřený na rusínský jazyk. Menšina nemá samostatný program v oblasti vzdělávání. Hlásí se buď k církvi pravoslavné, nebo k řeckokatolické (Šišková 2008, s. 112, 113).

Řecká menšina. Patří k novodobým menšinám. Přišli do ČR v letech 1946-1949 důsledkem řecké občanské války. Evakuací dětí a mládeže z postižených oblastí. Několik transportů zamířilo i k nám. Dále Československo poskytlo azyl uprchlíkům. Usídlili se v severomoravských příhraničních oblastech. Následně se sestěhovali do průmyslových center Moravy. Skupina se vyznačovala silným národním vědomím. Přistěhovaní považovali za dočasné. Skupinu držely pohromadě hudební, divadelní a folklorní soubory, jež si sami organizovali. V 70. letech počala reemigrace. Ti co v Řecku nenašli profesní uplatnění ani společenské, se vrátili zpátky do Československa natrvalo. Veřejně mateřský jazyk nepoužívají, v soukromí dle svých znalostí. V blízkosti řeckých obcí je výuka řeckého jazyka zřizována pro žáky základních a středních škol jen v odpoledních hodinách. V náboženství se hlásí k pravoslaví (Šišková 2008, s. 116, 117).

Slovenská menšina. Po vzniku samostatné ČR se Slováci dostali do pozice národnostní menšiny. V meziválečném období přišla výraznější vlna migrace. Ještě větší imigrace nastala po druhé světové válce. Zástupci slovenských občanských sdružení odhadují počet Slováků v ČR zhruba na 300-400 tisíc. Slovenský jazyk používají v soukromém i veřejném životě. Ve školství se spolupráce udržuje na standardní úrovni. Je umožněno používání svého mateřského jazyka na vysokých školách. Rovněž občanům ČR na Slovensku. Významná část se hlásí k římskokatolické církvi a část k náboženské obci Slovenské evangelické církve a. v. v ČR, která působí v kostele sv. Michala v Praze-Jirchářích (Šišková 2008, s. 118, 119).

Srbská menšina. Žijí po celé ČR. Nejvíce ve velkých městech, Praha, Brno, Ostrava. Srbové jsou bilingvní, avšak znalosti češtiny mají omezené. Se svými příslušníky užívají mateřštinu, na veřejnosti dle svých znalostí češtinu. Menšinové vzdělávání této skupiny není. Nedostatky ve vzdělávání jsou pocíťovány hlavně v přístupu k dětem. Srbština se vyučuje na MU v Brně, jako Slavistická studia na UK v Praze. Tato menšina se zpravidla hlásí k pravoslaví (Šišková 2008, s. 120).

Ukrajinská Menšina. První migrační vlna proběhla na přelomu 19. a 20. století. Byli to haličtí Ukrajinci, kteří přicházeli za prací zejména na Ostravsko. V roce 1919 se otevřel nový zdroj migrace. Všestranně se rozvíjel jejich národnostní život a budovali si vlastní vzdělávací ústavy.

Menšina

se

v ČR stabilizovala z tehdejší vlny emigrace ze Sovětského svazu ve 20. letech 20. století. Během druhé světové války po roce 1945 jich část emigrovala do americké okupační zóny Německa. Unikali před Rudou armádou, která je měla odvléci do SSSR. Po roce 1989 se otevřel prostor pro

rozvoj vlastního národního života v ČR. Po roce 1989 tvoří menšinu přibližně 60 tisíc osob. Sídli hlavně

v Praze, Karlových Varech, Děčíně, Brně, Přerově a v Ostravě. V soukromí mluví ukrajinsky, veřejně jsou v ukrajinském jazyce užívány letáky, pozvánky apod. Neexistuje ukrajinské menšinové školství. Existuje tzv. Riedne školy, neboli nedělní škola. Vzdělávání v ukrajinském jazyce zabezpečuje řada univerzit, neziskových organizací, ústavů aj. Většina Ukrajinců se hlásí k pravoslaví (Šišková 2008, s. 121, 122).

Tabulka1: Počet obyvatel národnostních skupin v ČR za období 9/2017

Národnostní menšina		Muži	Ženy	Celkem
Bulharská	Přechodně	5379	2983	8362
	Trvale	2792	1943	4735
Chorvatská	Přechodně	511	259	770
	Trvale	1321	703	2024
Maďarská	Přechodně	2703	1418	4121
	Trvale	419	276	695
Německá	Přechodně	14115	2578	16693
	Trvale	3015	1440	4455
Polská	Přechodně	6777	2898	9675
	Trvale	3657	7130	10787
Romská	Přechodně			32903
	Trvale			
Ruská	Přechodně	6104	9065	15169
	Trvale	9395	11779	21174
Rusínská	Přechodně			1926
	Trvale			
Řecká	Přechodně	608	215	823
	Trvale	439	170	609
Slovenská	Přechodně	37203	26298	63501
	Trvale	22115	24298	46413
Srbská	Přechodně	677	348	1025
	Trvale	1345	685	2030
Ukrajinská	Přechodně	17673	13393	31066
	Trvale	42319	40012	82331

2.1 Národnostní menšiny ČR

Pro bližší studii si autorka vybrala 2 nejpočetnější skupiny a v následujících řádcích se pokusí přiblížit jejich kulturu a způsob života. Konkrétně se jedná o Romy a Vietnamce.

Romové mají za sebou staletí pronásledování, vyvražďování, ponižování a diskriminace. Nemůžeme se divit, že jsou jiní. V jejich historii nenalezneme slavné bitvy, panovníky, stavby, státy, univerzity. Nezapisovali svou historii, památek se zachovalo minimum, zprávy o Romech v kronikách a letopisech jsou kusé. Pocházejí z Indie, odešli již před více než tisíciletím. Putovali Persií, Tureckem a Balkánem do střední Evropy. Druhá vlna putovala přes Gibraltar do Španělska a rovněž do střední Evropy. Také na americký a australský kontinent, ale i do Japonska a dalších exotických zemí. Před tím však žili po mnoho staletí v Indii. Jejich jazyk a náboženství, kultura i normy se formovaly zde. Po několika dnech strávených zde bychom pochopili jisté odlišnosti Romů. Příroda je zde štědrá a není potřeba vynaložit mnoho sil k pouhému přežití. Zdejší klima nepřeje vytváření hmotných statků. Vše se rychle rozkládá. Potraviny se kazí, látky se rozpadají a dům převážně z palmového listí vydrží rok. Avšak všeho je dostatek. Díky klimatu není třeba ani pevná obuv, teplý oděv, nebo pevný dům.

Víme, že v Indii kočovali. Kastovní systém nedovoloval měnit v rodině řemeslo a tak syn pokračoval v otcových šlépějích. Tato tradice se v rodinách udržela do druhé poloviny 19. století, do doby industrializace. Rodiny putovaly společně.

V době odchodu Romů byla Indie pustá, plná polí, lánů a nekultivované země s divoce rostoucími stromy s tropickým ovocem a mnoha rostlinami. Jen natáhnout ruku. Ve vsi vyměnili putující řemeslníci výrobky za rýži, čočku a tkaniny. I ostatní potraviny. Středověká Evropa, do které Romové putovali, již byla jiná. Každý kus země někomu patřil a měl právo i na rostliny. Vznikající konflikty z různého pojetí vlastnického práva byly jedním z důvodů pronásledování. Sice již uběhlo přes 700 let, kdy žili Romové v Indii, ale stavby obydlí se i dnes podobají těm, co si dříve stavěli Romové. Střechy z palmového listí, spí se na zemi, stěny z nepálených cihel, nábytku není třeba. Po podlehnutí domu vlivům podnebí se dům spálí a postaví nový. Kočující řemeslníci vozí své domy na vozu. I domy, které donedávna stavěli Romové na Slovensku, se od těch z Indie lišily jen tepelnou izolací. Ty na vozech jsou od indických k nerozeznání.

Romové vysedávají venku, či bloumají ve skupinách po městech. Vzniká dojem, že jich je více,

než jich je. Romové nesnědené potraviny po vzoru indických předků vyhazují a neuchovávají. Tento zvyk zhoršuje jejich finanční situaci. Prádlo v romských domácnostech se po vzoru Indů stále pere, Romové jsou jako ze škatulky.

Kočovníci nemají čas vytvářet si dobrou pověst. Dnes jsou zde, zítra jinde. Musí udělat jen dojem. Že nedodrží sliby a očekávání, není takový problém. Dobrou pověst potřebují jen mezi svými spolukočovníky. Je důležité udělat dojem. Jsou na to odborníci, kdyby se nevyznačovali svou pověstí, jistě by měli snadnější život

Většinou se hlásí ke katolickému křesťanství. Najdeme i prvky animismu, totemismu, panteismu a v původních indických náboženstvích. Romové žijí přítomností a návrat v minulosti prožívají se všemi emocemi a nemůžou ji vidět kriticky. Náš čas léčí. Romský nikdy neléčí, minulost, k níž se vrátí, je stejně zlá. Odtud plyne i pomsta.

Většina Romů má takový typ orientace v prostoru, že Vám cestu nevysvětlí, ale najdou. Orientují se dle úseků cesty. V komunikaci Romů, po vzoru Indů je nápadné užívání mnoha citoslovcí. Význam vět je často pochopitelný z intonace hlasů, gest, mimiky a souběžně probíhá i empatie a telepatie. Kdyby na školách učili romští učitelé a výklad by byl více emocionálně zabarvený, měly by romské děti lepší výsledky ve škole. Pokud učitel výklad neprožívá, romské dítě přijímá jen třetinu informací. Snad proto jsou častá naše nedorozumění s Romy. Romové mají sníženou schopnost odlišit realitu, sny, fantazii a vzpomínky. Vzniká pak dojem, že Romové jsou ulhaní. Snům je přikládán význam jako jiným životním událostem a tak hranice mezi snem a realitou není tak ostrá. Romové jsou empatičtí, proto nám snad dokážou říkat, co chceme slyšet. Pravdu tolik neřeší. Pokud odečteme všechny lži, které lze považovat za omyly, nejsou Romové o nic lhavější než ostatní (Šišková, 2008, s. 126, 127).

Jako Indové, tak i Romové jsou šťastni obklopeni mnoha potomky, děti jsou zajištěním budoucnosti, nositelem tradic. Romové žijí v soužití více generací. Romská rodina je jednotná a pocit solidarity uvnitř je absolutní. Výchova je však odlišná. Dítě tráví dětství mezi mnoha příbuznými,

a proto se nikdy nebude muset rozhodovat samo za sebe. Vládne úcta ke starším. Žijí hierarchií starších, ale každý má právo se ve věci vyjadřovat a jeho slovo může být vzato za kolektivní rozhodnutí. Romové slovo Cikán nepoužívají. Jen když mluví v českém a slovenském jazyce. Začali ho používat Řekové v 10. století.

Romové se mezi sebou člení do mnoha skupin a mrzí je, že je lidé berou jako celek. Jednotlivé skupiny mezi sebou neuzavírají sňatky, a nestýkají se. Vztahy mezi skupinami bývají často horší

než s obyvatelstvem neromského původu. Jsou nešťastní z toho, že je bereme jako celek. Není mezi Romy nikdo, kdo by psal vědecké texty pro širší veřejnost. Mají rozdílná historická zázemí. Všechny skupiny mají však společnou nechuť ke stereotypu pravidelnosti, ale i nepsaný zákon o poskytnutí pohostinství, trvající různě dlouho. Společně sdílejí lásku k volnosti a nezávislosti. (Šišková, 2008, s. 129, 130).

Léta byli pronásledováni, nedovolili jsme jim se usadit, pak je zase nutili násilně se usadit. Poté byli odtazeni do koncentračních táborů. Nemůžeme se divit, že se k romské národnosti nehlásí. Romové byli nuceni žít mimo obce v osadách. Komunisti nařídili rozptýlit cikánů, a tak došlo k rozbití tradičních rodin. Bez ohledu na intelekt byly děti přerazovány do zvláštních škol. To znemožnilo vznik střední třídy. Romové v důsledku získali vlastnosti jako nedůvěra, neochota, podezřívavost i nenávisť. Romové žijí vedle nás a ne s námi. Ne však jejich vinou a jejich staleté tradice je ovlivňují více než naše společnost (Šišková, 2008, s. 127, 128).

V průběhu druhé světové války byli systematicky vyvražďováni. V některých zemích na 100 procent. Po ukončení války v českých zemích zůstalo necelých tisíc Romů, 100 rodin. Byl to například rod Sidorovců z východního Slovenska, rod Dunkových a rod Balogů ze středního Slovenska a rod Holomků z Moravy. Po válce se přistěhovaly vlny Romů ze Slovenska za lepšími pracovními příležitostmi. Tyto vlny končily v polovině 60. let. Dnes na našem území žije 200-250 tisíc Romů. V českých zemích byli příslušníci Romů najímáni jako levné pracovní síly majetnějšími obyvateli, což jim zajišťovalo určitý stupeň ochrany, jelikož byli vždy pronásledováni.

Během staletí měli možnost trochu se ztotožnit s českými zvyky a mezi Romy se počali objevovat i tací, kteří získali i kus půdy a počali hospodařit. Tito byli považováni mezi Romy za vyšší vrstvu. Na Slovensku tuto příležitost nedostali. Tradičně se však živilo jako kováři, brusiči, korytáři, košíkáři, krotili zvěř, muzikantstvím, věšterstvím, překupnictvím koní a drobnými krádežemi.

Kočovali,

v určitý čas se vraceli na stejné místo. Byl to neorganizovaný pohyb za prací, vyplýval ze zkušeností. Časem se mnozí usadili. Po roce 1958 byl vydán zákon o zákazu kočování.

Olašští Romové byli považováni za vyšší vrstvu. Mluví jazykem nesrozumitelným ostatním romským skupinám. Tímto jazykem se dorozumí všichni olašští Romové na světě. Ostatní Romové své jazyky upravili prvky jazyka země, ve které se zdržovali. Olašští Romové se neživí manuální prací, ale překupnictvím, věšterstvím a drobnými krádežemi. Kdo začal pracovat jinak, byl z jejich společenství vyloučen. Tito lidé mají všeobecné lidské vlastnosti. Romové se dělí na obětavé, hodné, dobré, sobecké, zlé a nemorální (Šišková, 2008, s. 127, 128).

Romské děti často neuspějí již v první třídě základní školy. Opakují ročník. Jindy přechází na speciální školu. Dítě pak bývá ve speciální škole spokojeno, pomalejší přístup mu vyhovuje. Později se třeba ukáže, že mají tyto děti průměrné i nadprůměrné intelektové vlastnosti. Návrat do normální školy již však není možný. Toto stigmatizuje pozdější povolání. Tak se stává, že chytří

Romové nemohou mít práci dosahující jejich kvalit. Tak svůj potenciál uplatňují v protispolečenské činnosti, vznikají pak nedozírné ztráty společnosti. Na počátku všeho je neúspěch v první třídě.

Nejčastější chybou pedagogů je domnívat se, že romské dítě je jako české dítě, jen trochu zaostalejší. Romské děti získávají v rodině menší slovní zásobu než české děti. Romská matka rozumí i beze slov, nepotřebuje dítěti rozumět. Tolik na něho nemluví. Zná mimiku. Děti ve škole pak mají malou slovní zásobu. Také malé romské děti rodiče nevedou k samoobsluze.

Zkušenosti Romů s majoritní společností jsou otřesné. Jejich život mezi Evropany byl vlastně život na útěku. Někteří naši předci s Romy zacházeli přímo nelidsky. Rasisté se ohání kriminalitou Romů. Avšak ti se až do zavedení manufakturní doby živili hlavně svými řemesly.

I přesto byli pronásledováni a vražděni. Romové minulost zpřítomňují. I minulost jejich předků. Neodpustili. Nedůvěřují nám a bojí se nás. I v našem kladném vstřícném kroku hledají past (Šišková, 2008, s. 214, 215, 216, 217).

V roce 1950 navázala Československá republika diplomatické vztahy s Vietnamskou demokratickou republikou. Československo se stalo čtvrtou republikou navazující tyto styky. V roce 1956 podepsali dohodu o vědecko-technické spolupráci. Na našem území se vietnamští obyvatelé vzdělávali v lehkém průmyslu a ve strojírenství. V 60. letech přijeli studovat na vysoké školy ekonomického a technického směru. Po válce ve Vietnamu byly u nás přijaty do dětských domovů 2 skupiny dětí, které se však po válce vrátily nazpět. V 70. letech byli Vietnamci u nás známí jako usměvaví lidé, pohybující se ve skupinkách, příliš na sebe neupozorňovali. Měli výborné studijní výsledky na vysokých školách. Byli totiž vystaveni riziku, že ten, kdo si nepříliš dobře ve škole vedl, může být poslán zpět do vlasti. Chápali špatné studijní výsledky jako vlastní špatnou reklamu. Nikdo tedy neopakoval ročník, ale hned byl poslán domů při špatných studijních výsledcích (Šišková, 2008, s. 136, 137).

V roce 1967 přijeli do Československa praktikanti v počtu 2 146 osob k technické pomoci vlády na zaškolení do strojírenství, hutnictví, sklářství, textilního, chemického, papírnického, kožedělního a stavebního průmyslu. Odborná příprava trvala do odjezdu posledních skupin do roku 1975. 8. 4. 1974 byla podepsána Dohoda o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích. Na základě této dohody přijelo do ČSSR 5 069 vietnamských občanů do strojírenských profesí, energetiky a stavebnictví. Vietnamští občané byli vychováváni v systému učňovského školství a v navazujícím procesu odborné praxe v hospodářských organizacích. Jejich pobyt trval 6 let. Šestiměsíční jazyková příprava, 2-3 letá výuka v učilištích, výrobní praxe 2,5-3,5 roku. Týkalo se to strojírenství, energetiky a stavebnictví. 2. února 1980 byla podepsána smlouva o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a VSR. Současně byla podepsána Dohoda o dočasném zaměstnávání kvalifikovaných pracovníků VSR v československých organizacích (Šišková, 2008, s. 137).

V první polovině 80. let přijíždí do ČSSR přibližně 27 tisíc vietnamských občanů. Za vydělané peníze nakupují zboží, které posílají do své vlasti. Vietnamská měna nebyla konvertibilní se zahraniční měnou a jediné zhodnocení peněz bylo zakoupení zboží. Postupně se z nich stali schopní obchodníci a vznikají smíšená manželství. Bohužel s krátkou životností. (Šišková, 2008, s. 138).

Počátkem 21. století vznikla velká porodnost vietnamských dětí. Ti zde navštěvují základní a střední školy. Dnes se v podstatě chovají jako Češi a vypadají jako Asiati.

Mají však některé odlišné zvyky. Nejprve se u nich zdraví muž, pak žena. To platí i u oslovení skupiny třeba při proslovu. Podávanou ruku podrží v obou svých rukou. Při rozhovoru je zdvořilé vyptávat se na zdraví rodiny. K dobrému vychování patří zájem o zdravotní stav partnera. Vietnamec dává najevo zájem o Vás a např. i doporučí dobrého doktora, či medicínu

Vietnamce fascinují obézní lidé. Je to pro ně známka blahobytu. Velmi často se usmívají. Úsměv používají i v náročných situacích. Někdy se i nahlas smějí, což je pro Evropany leckdy nepochopitelné a provokující. Předměty jako projev úcty podávají oběma rukama. Při úředním jednání se vyměňují dárky. Ruce v bok vyjadřují nesouhlas, nebo že je někdo našťvaný. Zkřížené ruce na prsou vyjadřují rozčilení nad obsahem dialogu. Mnozí si na malíčku rukou nechávají narůst dlouhé nehty. Někdy i na všech prstech levé ruky. Kořeny významu jsou z minulosti a značí, že kdo má dlouhé nehty, nemusí pracovat. Může se zabývat duševní činností. V současnosti je nosí bohatí obchodníci (Šišková, 2008, s. 140).

Formálním oblečením je u žen kostým, u mužů se oblek na první pracovní schůzce rovná velké části pozdějšího úspěchu.

Otevřená kritika jednotlivce před skupinou je proti tradicím. Nadřizený po této situaci ztratí tvář před zaměstnanci. Tvář ztratí i kritizovaný zaměstnanec. Kdo křičí a dá průchod emocím, také ztrácí tvář. Vietnamec prostě stojí a usmívá se (Šišková, 2008, s. 143).

Vietnamci jedí hůlkami. Špiněním ubrusu vyjadřujete, že Vám jídlo chutná. Vietnamci nechávají na talíři trochu zbylého jídla. Dají tím najevo, že jsou sytí. Po jídle se má pořádně říhnout. Jí se pomalu. Ve Vietnamu kvůli klimatu vykonávají fyzické pohyby pomalu. Mléko a mléčné výrobky Vietnamcům páchnou a mají z nich zažívací problémy (Šišková, 2008, s. 136, 144).

2.2 Imigrace, cizinci v ČR

České země a Slovensko, odtud se převážně odcházelo. To i po 2. světové válce až do pádu komunismu. Motivace byla hlavně politická a ekonomická a kompenzace přílivem imigrantů chyběla. A to i přes to, že ČSR po válce podporovala návraty krajanů. Největší skupinou reemigrantů byli tzv. Volínští Češi. Byli to příslušníci již několikáté generace etnických Čechů, další byli Češi a Slováci z Rumunska a Rakouska. Dále reemigrovali Češi a Slováci z Německa, Bulharska či Jugoslávie. Chybějící pracovní síly přišly do Českých zemí též v podobě Slováků, Slovenských Romů a Rusínů. Vznikaly tak vlny romského obyvatelstva a první konflikty a izolovanost těchto obyvatel.

V 50. letech ČSR přijala 12 000 uprchlíků z Řecka. Další Jihoevropany jen minimálně. Od počátku 50. let tvoří největší skupinu přistěhovalců Vietnamci.

V 80. letech vznikla tzv. Internacionální pomoc v podobě zahraničních dělníků z Vietnamu, Kuby, Polska, Angoly, Afghánistánu, Libye, Iráku nebo Sýrie. Ti na rozdíl od studentů z tzv. spřátelených zemí, neměli důkladnou přípravu na studium v českém jazyce (Uherek, Ošťádalová, Honusková et al., 2026, s. 68, 69, 70).

Do roku 1989 byla imigrace převážně řízená, plánovaná, dočasná. Po roce 1989 padly překážky k přesunu v podobě odbourání vízové povinnosti. Převládá spontánní migrace a mění charakter z dočasné na trvalou. Počet cizinců na území ČR stoupá. A v otevřených hranicích už nelze pohyb lidí regulovat. ČR v letech 1992-2002 byla ze všech členů OECD zemí s největším přírůstkem cizinců. Zatím však nedosahuje míry přírůstku ve vyspělých zemích. V posledních 25 letech se ČR vypořádala s vlnami migrantů způsobenými zejména konflikty na Balkáně, Kavkaze, či střety a propady v zemích SSSR. A to bez větších problémů.

Po rozpadu ČSFR zesílila migrace Slováků. Je do ní třeba počítat také Romy. A přetrvává silná migrace dodnes. Slovenské občany můžeme potkat ve všech profesích. U Romů tomu tak bohužel není. Slovenští Romové se potýkají s obrazem nezaměstnané a nepřizpůsobivé komunity. Již nechvalně známé sídliště Chánov či Janov jsou typickým příkladem nezvládnuté integrace problémů (Uherek, Ošťádalová, Honusková et al., 2026, s. 72, 73, 74).

Nejpočetnější skupinu imigrantů od devadesátých let tvoří cizinci přicházející za zaměstnáním. Jsou to kvalifikovaní zahraniční experti i lidé, kteří vezmou za vděk jakýmkoliv místem. Cizinci mohou být zaměstnáni jen tam, kde nelze místa obsadit lidmi z ČR. Někteří žijí v ČR nelegálně, nebo zůstávají po vypršení licence a vykonávají pak podřadnou práci bez sociálního a zdravotního pojištění. Někteří pracují hluboko pod svou úroveň.

Záhy po listopadu 1989 se vyskytují první stovky cizinců procházejících přes ČR do SRN za vysněnou prací. Uvázli na území Československa a žádají o totéž co v SRN. Začal tak tedy vývoj

právních úprav v oblasti pomoci uprchlíkům. Vznikají přijímací azylová střediska, pobytová azylová střediska, integrační azylová střediska. Nejvyšší počet žádostí o azyl v ČR byl v roce 2001.

Přistěhovalci jsou přínosem podnikání, šancí ke společenskému oživení, nosí tvůrčí potenciál pro trh práce. Je nutné připomenout, že cizinci neubírají práci Čechům. Naopak jsou ohroženi sociálním vyloučením a zneužíváním imigrantů. Také pocítují netoleranci ve společnosti. Musí se přizpůsobit novým životním podmínkám, je to stresující zásah do života osob a rodin. Schopnost začlenit se ovlivňuje osobní předpoklady osobnosti, ale i okolnosti. Problémy mohou způsobovat rozdílné tradice a nošení tradičního oděvu. Imigranti postrádají zázemí široké rodiny a sociální vazby.

Otevřenost

a spoluprací může majoritní společnost imigranty podpořit. Ve značné míře záleží na hostitelské zemi, zda budou žít imigranti na okraji společnosti, nebo se stanou její součástí.

Znalost češtiny je nejdůležitějším aspektem integrace cizinců do společnosti. Zvyšuje šance na trhu práce. ČR nyní zavádí povinnost složit jazykovou zkoušku cizinců. Pochopení společnosti umožňuje cizincům lepší začlenění do společnosti. Informace o životě v zemi musí dostat cizinci co nejdříve v jejich vlastním jazyce. Podpora vzájemného poznávání a porozumění je účinný nástroj k zabránění xenofobie.

V ČR tvoří národnostní menšiny zhruba 5 % obyvatelstva. Mezi ně patří hlavně početná skupina Romů. V procesu emancipace Romů působí obor Romistika. Lze tento obor studovat na Univerzitě Karlově v Praze. Pro uchování romské kultury je významné Muzeum romské kultury v Brně, zřízeno v roce 1991. Vyznávají převážně katolictví, neznamená to pravidelnou účast na církevním životě, ale přihlášení se k některým rituálům. Byl dokonce přeložen *Nový zákon* do romštiny, vznikly spoluprací romských i neromských odborníků a České biblické společnosti. V Rokycanech působí romský pravoslavný kněz, vede zde farní společenství. Vystudoval bohosloví v Rumunsku (Šišková, 2008, s. 77, 78, 80, 81).

3 Prevence diskriminace

Diskriminace je negativní, či neospravedlnitelné chování vůči skupině, či jedinci. Dělíme ji na přímou, nebo nepřímou. Představuje poškozování, popírání nebo omezování práv jednotlivců a skupin. V určitých oblastech života se vyskytuje více. Týká se to hlavně zaměstnanosti. Zaměstnavatelé odmítají romské zaměstnance a vyžadují čistý trestní rejstřík i na pozice, na které to ani není potřeba. V oblasti školství se vyskytuje tzv. diskriminace nepřímá. Školský systém je nastaven na hodnoty české veřejnosti a ne na odlišnosti. V oblasti zdravotnictví a sociální péče dochází k diskriminaci přímé prostřednictvím doktorů, zdravotních sester a sociálních pracovníků. Přímá diskriminace se vyskytuje i v oblasti zboží a služeb. Je známo, že v řadě obcí a měst neobsluhují Romy v hostincích, nebo je tam ani nepustí. V oblasti bydlení se diskriminace projevuje vystěhováním Romů z dobrých lokalit a jejich soustřeďování na horší adresy, kde pak vznikají vyloučené romské komunity. Obrana proti diskriminaci zůstává nadále na oběti, což pro samotnou oběť není jednoduché, oběť musí najít sílu, sebevědomí a znalosti se účinně bránit. Že oběť sebere odvahu se bránit a obrana je účinná, se stává jen v ojedinělých případech.

Zato rasové násilí je snadněji rozpoznatelné. Právě proto je postihování tohoto násilí zajištěno účinněji než postihování rasové diskriminace. Po smrti Tibora Berkiho v roce 1995 ve Žďáru nad Sázavou byla přijata mnohá opatření ohledně rasového násilí, která se v dalších letech prohlubovala. Byla například zřízena Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií. V letech 2000-2002 Ministerstvo vnitra rozpustilo několik občanských sdružení, která hlásala rasové násilí a nenávist a konečně policie se začala více angažovat v boji s rasismem.

Slovo rasa pochází z arabštiny, znamenalo-hlava, začátek, původ. Antropologie slovo rasa převzala z obecné biologie. Každý člověk je tvořen spoustou znaků. Psychickou výbavou, fyzickou stavbou, barvou pleti. Mnoho znaků vzniklo dlouhodobým přizpůsobováním se a adaptací na určité životní podmínky, kde dlouhodobě skupiny žily. Vliv podnebí, barva pleti způsobená slunečním zářením. V teplejších oblastech mají lidé štíhlé postavy s delšími končetinami. V chladnějších oblastech jsou postavy robustnější s kratšími končetinami. Obyvatelstvo se dělí na europoidní, negroidní a mongoloidní rasy.

Již při prvních uprchlických vlnách v ČSR vznikají instituce pomáhající uprchlíkům. Meziministerský Výbor pro pomoc Rusku nebo Ruská pomocná akce. Také prchající němečtí lidé před nacismem dostávali povolení k pobytu. Tehdy v Praze fungovala Liga pro lidská práva, či Demokratický výbor na pomoc uprchlíkům. Vývoj azylové problematiky po roce 1948 zcela

ustrnul. Další vývoj azylového práva nastává po roce 1989.

Přesto rasové násilí stále stoupá. Nejvíce jsou pachatelé rasového násilí převážně mladí lidé ve věku 16-29 let. Často netrestaní z nezávadných rodin. Učni, ale i středoškoláci. Násilí vzniká spontánně ve skupinách a často pod vlivem alkoholu (Šišková, 2008, s. 12, 43, 75).

3.1 Legislativa

Česká migrační politika se vedle zákona o pobytu cizinců, azylu a mezinárodních úmluv opírá o Ženevskou konvenci, Úmluvu o právech dítěte, evropské směrnice a další lidskoprávní úmluvy atd... Ale i o vládní strategické dokumenty a programy. Zcela nové, či již staršího data, avšak pravidelně aktualizované.

ČR aktuálně uplatňuje pro případy imigrace 5 druhů politik. Tj. návraty krajanů, azylovou proceduru a státní integrační program, programy přesídlení uprchlíků, pracovní a jinou migraci, programy řízené migrace kvalifikované pracovní síly.

V 90. letech vznikla v ČR řada pobytových zařízení, v nich charitativní organizace. Tímto byl vytvořen vlastně tzv. Státní integrační program pro uprchlíky.

Ústava České republiky píše, že základy práv a svobod jsou pro všechny bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti či jazyka. Každý se může svobodně rozhodnout o své národnosti. Je zaručena svoboda pohybu a pobytu. Ta může být zákonem omezena z důvodu udržení bezpečnosti státu, pořádku, ochrany zdraví. Každý má právo na vstup do území České republiky. Nesmí být nucen k opuštění své vlasti. Nikomu nesmí být na újmu příslušnost k národnostní nebo etnické menšině. Menšinám je zaručen všestranný rozvoj. Právo rozvíjet jejich kulturu, šířit informace v jejich jazyku a sdružovat se. Mají právo na vzdělání v jejich jazyku. Užívat jazyka v úředním styku. Mají právo účasti v řešení věcí týkajících se jejich skupin. Při soudním jednání mají cizinci právo na tlumočníka.

Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Dlouho byl problémem jeho zdlouhavý postup. Rozdíl mezi mezinárodní a doplňkovou ochranou spočívá v délce ochrany. Mezinárodní je neomezená a uživatel získá stejná práva jako cizinec při trvalém pobytu. Doplňková ochrana trvá jen 1 až 2 roky. Když doba uplyne, nastává přezkoumání pro její další trvání. V obou případech mají žadatelé možnost účasti v organizaci poskytující podporu bydlení, hledání zaměstnání a společenského uplatnění. Organizace zajistí i výuku českého jazyka. Zkušenosti ukazují, že osobní motivace určuje rychlost integrace. Uprchlíci

tvoří komplikovanější skupinu. Jejich migrace je nedobrovolná. Mají obavy, traumata i neadekvátní očekávání. Pro lepší integraci je velmi důležitý kladný přístup hostitelské země.

Rozlišujeme migraci legální a nelegální. Legální migrace se dělí na krátkodobý pobyt a dlouhodobý pobyt. Krátkodobý pobyt trvá od 90 dní, ale jen do 1 roku. Zatímco dlouhodobý pobyt trvá nad 365 dní. Tento dlouhodobý pobyt má oproti krátkodobému výhody a oprávnění. Přesto nemají imigranti jistotu pobytu. Jedná se o občany tzv. Třetích zemí, mimo EU. Tento pobyt může být rychle ukončen, např. při ztrátě zaměstnání. Tito občané nedostanou podporu v nezaměstnanosti, hmotnou nouzi. Již pokles příjmů může být důvodem k ukončení pobytu. Po uplynutí 5 let dlouhodobého pobytu mohou občané zažádat o pobyt trvalý. Musí splnit jisté podmínky a test z českého jazyka. Kromě volebního práva, možnosti služby v ozbrojených silách a a ve státní správě, mají stejná práva jako čeští občané. O trvalý pobyt mohou tito občané přijít. Např. spáchají-li trestný čin, nebo při neplnění některé povinnosti, či jsou-li identifikováni jako bezpečnostní riziko.

Nelegální migrace. Tento termín vyznívá nepřátelsky a skoro podvratně. Avšak k této situaci může dojít velice snadno. Stačí, když si někdo nevědomky zapomene prodloužit pobyt, nevědomky překročí hranice státu, anebo pracuje pro agenturu, která úmyslně zamlčí jisté okolnosti spolupráce. V posledním uvedeném příkladu problém nelegální migrace představuje velký problém, často se jedná o organizovaný zločin, který z něho těží a o kterém samotní migranti nevědí. Lidé z chudých zemí jsou často obětí, legální migrace bývá často bezpečnější.

Nejvíce migrantů žije v ČR z ekonomických důvodů, ale jsou i další důvody. Pobyt kvůli studiu či sloučení rodiny. V ČR působí od roku 2009 centra pro podporu cizinců (Uherek, Ošťádalová, Honusková et al., 2016, s. 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82).

Problémy migrace jsou dále zmiňovány v následujících zákonech. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Zákon č. 59/1952 Sb, o uzavírání manželství s cizinci. Zákon o živnostenském podnikání. Zákon č. 455/1991 Sb. Zákon o státní sociální podpoře 117/1995 Sb. Oblasti úpravy: sociální zabezpečení, důchodové pojištění, státní sociální podpora, formy plnění, dávky sociálního zabezpečení. Dávky státní podpory náleží i cizincům hlášeným na území České republiky k pobytu dle zvláštního předpisu, kterým uběhlo 365 dní od hlášení. Cizincům narozeným na území České republiky a hlášeným zde k pobytu dle zvláštního předpisu. Nezletilým cizincům svěřených do péče nahrazující rodiče nebo ústavní péče. Cizincům držících povolení k trvalému pobytu. Rodinným příslušníkům cizinců s povolením trvalého pobytu majících též trvalý pobyt. Cizincům s vydaným povolením

k dlouhodobému pobytu za účelem vědeckého výzkumu. Cizincům s doplňkovou ochranou, cizincům s povolením k dlouhodobému pobytu při výkonu zaměstnání vyžadující vysokou kvalifikaci. Dále cizincům, jež byla vydána zaměstnanecká karta. Cizincům s dlouhodobým pobytem evidovaných na úřadu práce. Rodinným příslušníkům předcházejících skupin. Ostatním, jejichž nárok vychází z předpisů Evropské unie.

Zákon o azylu č. 325/1999 Sb. Zákon o pobytu cizinců na území ČR č. 326/1999 Sb. Podmínky vstupu na území stanoví právní předpis Evropských společenství. Policie odepře vstup cizinci na území, nemá-li platný cestovní doklad. Má padělaný doklad nebo vízum. Nepředloží-li vízum, podléhá-li vízové povinnosti. Když nemá povolení pobytu. Nepředloží-li doklady potřebné k pobytu. Při nedostatečném množství prostředků k pobytu. Je-li nežádoucí osoba. Je zařazen do informačního systému vytvořeného státy. Je-li podezřelý z ohrožení bezpečnosti státu. Narušuje veřejný pořádek či ohrožuje mezinárodní vztahy. Nesplňuje-li požadavky Ministerstva zdravotnictví. Studenti se prokazují závazkem vydaným státním orgánem. Pobyt cizinců nevyžadujících vízum policie ukončí při narušování veřejného pořádku. Bez cestovního dokladu. Neprokáže-li finanční prostředky na žádost policie. Při neplatném cestovním dokladu. Vízum na dlouhodobý pobyt tj. více než 90 dní uděluje Ministerstvo zahraničních věcí na žádost cizince. Náležitosti k udělení víza nad 90 dní: cestovní doklad, doklad potvrzující účel pobytu, prostředky k pobytu, doklad o zajištění ubytování, fotografie. Souhlas rodičů.

Zákon o matrikách, jménu a příjmení č. 301/2000 Sb. V matrice se eviduje narození, uzavření manželství, vznik registrovaného partnerství, úmrtí fyzických osob na území České republiky. To samé v cizině, jde-li o státní občany České republiky. Dále uzavření manželství v cizině.

Zákon o dočasné ochraně cizinců č. 221/2003 Sb. Česká republika poskytuje dočasnou ochranu cizincům hromadně opouštějícím stát jejich občanství. Cizincům opouštějícím stát trvalého bydliště a jsou bez státního občanství. Cizincům, kteří se do předešlých států nemohou vrátit. Nastane důvod pro poskytnutí dočasné ochrany. Dle tohoto zákona se postupuje, když dočasná ochrana byla vyhlášena rozhodnutím Rady Evropské unie. Cizinec žádá o poskytnutí dočasné ochrany policii, ministerstvo, nebo zařízení pro zajištění cizinců.

Žadatel je povinen poskytnout tyto údaje: jméno a příjmení, ostatní jména, datum narození, místo a stát narození, národnost, náboženské přesvědčení, politické a státní občanství. Rodinný stav a děti. Poslední bydliště mimo území, zdravotní stav, číslo a platnost cestovního dokladu, důvod žádosti

o dočasnou ochranu, jazyk k dorozumění, způsob cesty na území a víza z jiných států.

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. Musí být zajištěno hlavně rovné zacházení a zákaz diskriminace při uplatňování práva na zaměstnání. Za cizince se nepovažuje občan Evropské unie a jeho rodinný příslušník. Zaměstnavatelé mohou získat cizince na volná pracovní místa, která nelze obsadit jinými z úřadu práce. Cizinec musí mít při přijetí do zaměstnání povolení k zaměstnání a povolení k pobytu. Nebo je držitelem modré či zelené karty. O vydání k povolení zaměstnání žádá krajskou pobočku úřadu práce cizinec písemně před příchodem na území České republiky. Povolení k zaměstnání nelze vydat cizinci, který žádá o udělení mezinárodní ochrany po dobu 12 měsíců od požádání. Nebo nesplňuje-li některou podmínku pro vydání povolení.

Školský zákon č. 561/2004 Sb. Vzdělávání je založeno na rovném přístupu každého občana České republiky. Dále jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoliv diskriminace

z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry, náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu. Mezi obecné cíle vzdělávání patří také utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnosti, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého. Také poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic. Pochopení a osvojení zásad vycházejících z evropské integrace.

Příslušníkům národnostních menšin je zajištěno právo na vzdělávání v jejich jazyce. Ministerstvo může povolit vyučování některých předmětů v cizím jazyce. Ministerstvo, obec, kraj zajišťuje příslušníkům národnostních menšin vzdělávání v jazyce menšiny v mateřských, základních

a středních školách a to v obcích se zřízeným výborem pro národnostní menšiny. Při dosažení určitého počtu žáků jedné národnostní menšiny lze zřídit i samostatnou třídu. Při organizaci vzdělávání

v jazyce národnostní menšiny je přihlíženo k dostupnosti tohoto vzdělávání. Může je zajistit i svazek obcí či obec s krajem. Ve školách se vzděláváním v jazyce národnostní menšiny vydávají vysvědčení dvojjazyčně. Lze vyučovat náboženství (www.cicpraha.org).

3.2 Výchova a vzdělávání

Přejeme-li si vychovávat mládež k toleranci, přejeme si vlastně ovlivňovat jejich postoje. Výchovu dětí k toleranci vytváříme ovlivňováním postojů. Postoj je predispozice vůči podnětu jednat, vnímat, myslet a cítit. Měnit postoj je pak potřeba působením na všechny složky.

Výchovou k toleranci je snaha vést žáky k ujasnění si vlastních postojů, podpořit pozitivní postoje a porozumět negativním. Hledat kořeny negativních postojů. Bývají způsobené strachem z neznámého, nebo negativní zkušeností.

Vzdělávání ve škole se uskutečňuje dle školního vzdělávacího programu. Zpracovává kompetence, cíle a učivo pro místní podmínky. Umožňuje učitelům uplatňovat tvořivý cíl práce. Přípravován je jako celek pro všechny předmětové oblasti a všechna průřezová témata. Za vzdělávací okruhy a průřezová témata nese zodpovědnost vedení školy.

Školní vzdělávací program vychází z Rámcově vzdělávacího programu pro střední školy. Pro úspěšnou aplikaci se musí Multikulturní výchova prolínat celým výchovným a vzdělávacím prostředím školy. To znamená zařadit ji nejen do občanské nauky, ale vést žáky k vzájemné toleranci i k pěstování kladných vztahů k pracovníkům školy, ale rodinných vztahů a toleranci i mimo školu.

Multikulturní výchova se rozvíjí od 2. poloviny 20. století. Do České republiky se pojem dostává po roce 1989. Výchova se zaměřuje na soužití národností a je potřeba naučit občany respektovat rozdílné kultury a oslabovat předsudky. Provádí se různé programy ve školách i mimoškolních zařízeních. V pedagogické praxi se osvědčilo uvádět informace o jiných kulturách v porovnání s českou a hledat společné základy. O cizích kulturách nemluvit jen v teorii, ale ptát se na zkušenosti žáků, využívat žáky jiných kultur (Šišková, 2008, s. 183). Uvádět pozitivní příklady integrace, nevyvracet negativní zkušenosti žáků. Využívat sociomapování a srovnávání kultur. Vyučovat multikulturní výchovu jen s dobrou znalostí kultury. Je dobré mluvit o tom, co žáci znají a nepovažovat české náhledy za samozřejmé. Je důležité neupírat cizincům právo hovořit o vlastní kultuře (Šišková, 2008, s. 184). K navození pozitivní atmosféry bývá lepší beseda než přednáška (Šišková, 2008, s. 182).

Aplikace průřezového tématu do ŠVP spočívá ve vytvoření demokratického prostředí ve třídě a ve škole, které je založeno na vzájemném respektování, spolupráci, účasti a dialogu. Výchova v demokratické občanství je zaměřena na vytváření a upevňování takových postojů a hodnotové

orientace žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Nejde pouze o postoje, hodnoty a jejich preference, ale i o budování občanské gramotnosti žáků spějící ke vzniku odpovědného občana.

K odpovědnosti a demokratičnosti je třeba mít rozvinuté klíčové kompetence. Komunikativní, personální a sociální kompetence. Kompetence k řešení problémů, k práci s informacemi. Jejich rozvíjení je významné.

Žáci by měli získat vhodnou míru sebevědomí, sebeodpovědnosti a schopnosti morálního úsudku. Aby byli schopni si klást existenční otázky a hledat na ně odpovědi a řešení. Aby hledali kompromisy mezi osobní svobodou a sociální odpovědností a byli kriticky tolerantní. Z toho plyne i schopnost odolávat myšlenkové manipulaci. Aby se dovedli orientovat v mediálních obsazích, dovedli je kriticky ohodnotit a umět využívat masová média pro všechny své potřeby. Dovedli jednat s lidmi, diskutovat o citlivých otázkách a hledat kompromisní řešení. Byli ochotni se angažovat nejen pro vlastní prospěch, ale i pro veřejné zájmy a ve prospěch lidí v jiných zemích a na jiných kontinentech. Aby si vážili materiálních a duchovních hodnot, dobrého životního prostředí a snažili se je chránit a zachovat pro budoucí generace.

Realizace průřezového tématu spočívá v důsledně prováděné etické výchově vedoucí k občanským ctnostem, jako jsou soucítění, pomoc, láska k lidem, spolupráce a podobně. Občanské ctnosti souvisejí s tím, jaký je člověk v soukromí. Všechny vyučovací předměty by měly vést ke skutečnému lidství a dobré morálce. Především použitím prožitkové výukové strategie, která obsahuje přijetí žáka učitelem i skupinou žáků. Prožitek žákova úspěchu. Cílem je kladný přístup žáka k sobě samému. Z toho pramení kladný přístup k jiným i k životu, přírodě, kultuře. Dále realizace spočívá ve vytváření demokratického klimatu školy. Tím je myšleno třeba vedení dobrých přátelských vztahů mezi učiteli a žáky a žáky navzájem. Dále v cílevědomém úsilí o dobré znalosti a dovednosti žáků potřebných pro občanské a jiné rozhodování a jednání. Tyto vědomosti budou žáci nejvíce získávat například v občanské nauce a základech společenských věd nebo v dějepisu. Prostě ve vyučovacích předmětech zaměřených na výchovu k občanství. Spočívá v promyšleném a funkčním využívání strategií výuky. Používání aktivizujících metod a forem práce ve výuce, jako jsou problémové a projektové učení, kooperativní učení. Aktivní učení. Dále různé diskuzní a simulační metody směřující k rozvoji prosociálního chování a rozvoji funkční gramotnosti žáků. Ke schopnosti číst textový materiál s porozuměním, interpretovat jej, hodnotit a používat pro jiné účely. Také v realizaci mediální výchovy.

Co tedy znamená výchova demokratického občana? Jaký by měl být občan v demokratické společnosti? Především by měl mít kritické myšlení, být informovaný, měl by mít odpovědnost

(projevující se mimo jiné v samostatnosti, iniciativnosti, schopnosti nenásilně jednat a řešit problémy...) a měl by mít kulturní identitu (tedy konkrétní, celistvou a ničím nezaměnitelnou podstatu osobnosti, kterou se liší od jiných lidí) (www.msmt.cz).

Učitel výrazně formuje osobnost mladého člověka. Je vlastně jeho vzor. Profesionál. Je od něho očekáváno jisté poslání a kultivace osobnosti mladého člověka. Učitelé se zájmem o svou práci si uvědomují významnost svého poslání. Vědí, že na sobě musí pracovat, sledovat vývoj požadavků kladených na proces vzdělávání a sledovat nové metody vyučování, ale také společenský vývoj. Způsob výuky mají zcela ve svých rukou. Ne státem požadované kompetence v oblasti vzdělávání, ani socioekonomický vývoj v naší zemi. Pro adaptabilitu a schopnost využívat různé vyučovací techniky musí znát jejich širokou škálu. V současné době již učitel nevystačí s frontální výukou a zařazením videa. Dnešní žáci jsou jiní než dříve. Jsou schopnější a náročnější. Je nezbytné, aby si učitelé vytvořili vlastní metodický balíček. Měli by ho průběžně aktualizovat, doplňovat, obměňovat a modernizovat. Hlavně ho využívat. Umět rozhodnout se pro vhodnou metodu pro daný vyučovací předmět a rozvoj kompetence, vzdělávacího cíle a kterou fází vyučovací hodiny využít. Toto získávají jedině praxí. Neměli by se bát vyzkoušet novou metodu, což je z počátku náročné a dobrý výsledek není nikdy zaručen. Proces učení je přeci oboustranný a komplexní.

U žáků je oblíbené takové vyučování, které je pro ně zajímavé, pestré a smysluplné. Přiměřeně náročné a je vedeno učiteli profesionály využívajícími motivace a aktivity žáků. Motivace žáků je důležitým předpokladem učení. Je to proces zvnitřněného zdůvodnění potřeby učícího jedince se učit. Motivace je krátkodobá a dlouhodobá. Krátkodobá je silnější, vydrží však krátkou dobu a je specifická u mladších dětí. Dlouhodobá motivace vyskytující se u starších a zralejších lidí a vyžaduje velkou míru cílevědomosti a sebezapření. Správně motivovat je důležitou dovedností učitelů a také velkou výzvou. Pokud to učitel umí, dokáže zvýšit výsledky učení. Bohužel platí to i naopak.

Užitečnost získaných informací a jejich praktické využití je motivací. Dále potřeba získat kvalifikaci, dosáhnout plánovaného vzdělání. Posilování sebevědomí. Potřeba ocenění, pochvaly. Obava z neúspěchu, trestu. Zájem o problematiku, radost z učení.

Aktivní učení je uvědomělá činnost žáků. Nejdříve je aktivita ze strany učitele, pak hned ale následuje vlastní aktivní zapojení žáka. (Sitná 2013, s. 11, 12, 18, 19, 20, 22, 23).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření se skládá ze dvou částí. Jedna je identifikační a druhá je zaměřena na zjištění postojů žáků k příslušníkům jiných národnostních skupin. Nejdříve autorka zjišťovala základní identifikační údaje jako věk, pohlaví, obor studia. Pro zachování anonymity nezjišťovala jména

a příjmení. Dále se autorka zajímala, jaký mají studenti vztah k příslušníkům jiných národnostních skupin. Zda mají mezi nimi přátele. Jak hodnotí jejich soužití s většinovou společností. Zda byli svědkem negativních projevů chování vůči těmto příslušníkům. Jak hodnotí soužití s Romy a co toto soužití nejvíce ovlivňuje.

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit postoje žáků k národnostním skupinám a na základě zjištěných výsledků navrhnout možnosti a postupy, jak ve škole předcházet rasismu a xenofobii. Hlavním cílem bylo zjistit postoje žáků k národnostním skupinám žijících na území ČR. Zjistit znalosti žáků o sledovaných skupinách, a zda se ve škole i mimo ni setkávají s etnicky motivovanou agresivitou a negativními postoji. Při dotazníku byla zvolena kombinace otázek otevřených a uzavřených, kde byla možnost volby z předepsaných alternativ.

Autorka prostřednictvím dotazníkového šetření hledala odpovědi na tyto otázky.

1. Jaké mají žáci postoje k národnostním skupinám žijícím na území ČR?
2. Jaká je znalost žáků o národnostních skupinách žijících na území ČR?
3. Setkávají-li se žáci s negativními projevy a chováním vůči národnostním skupinám?
4. Jak se liší postoje žáků vůči národnostním skupinám na těchto školách s postoji žáků jiných středních škol?

4.1. Tvorba dotazníků

Při tvorbě dotazníků se autorka nechala inspirovat dotazníkovým šetřením agentury Median uveřejněného na portálu Člověk v tísni, o. p. s. Na jaře roku 2015 bylo prováděno dotazníkové šetření mezi českými středoškoláky. Výzkum zjišťoval, jaký mají mladí lidé vztah k občanům národnostních menšin a cizincům.

Autorka připravila pro studenty středních škol pár otázek vztahujících se k tématu prevence proti rasovému násilí na středních školách. Dotazníkové šetření bylo provedeno v konkrétních oborech Automechanik, Zámečnick, Provozní technik, Kuchař-číšník, Cukrář. Věk žáků byl od 15 do 22 let. Poprosila, aby odpověděli po pravdě na otázky. Dotazníky jsou anonymní. V dotaznících zazněly tyto otázky.

1. Identifikace žáka, respektive obor vzdělání, ročník, věk a pohlaví.
2. Jaký vztah máte k příslušníkům národnostních skupin?
3. Uveďte, zda alespoň jednoho příslušníka skupiny znáte osobně. Nebo často o něm slyšíte v médiích. Nebo se o něm bavíte s přáteli. Neznáte.
4. Jak hodnotíte soužití cizinců dlouhodobě žijících na našem území s většinovou společností?
5. Stal/la jste se někdy ve škole svědkem negativních projevů vůči příslušníkům národnostních menšin?
6. Stal /la jste se někdy mimo školu svědkem negativních projevů vůči příslušníkům národnostních menšin?
7. Máte mezi přáteli příslušníka jiné národnostní menšiny?
8. Jaké nejvyšší dosažené vzdělání má Vaše matka?
9. Jaké nejvyšší dosažené vzdělání má Váš otec?
10. Z tvrzení níže vyberte dvě, o kterých si myslíte, že zásadně ovlivňují soužití společnosti s romskou menšinou. U zvolených tvrzení zakroužkujte písmeno:
11. Informace k tématu problémového soužití Romů s většinovou společností čerpáte hlavně z médií, od přátel a známých, od rodinných příslušníků, z osobní zkušenosti?
12. Domníváte se, že k tématu o problémovém soužití Romů s většinovou společností máte dostatek informací?
13. Domníváte se, že problémy ohledně rasové diskriminace můžete ovlivnit? Chystáte se to udělat?

Autorka vyhotovila 100 kopií dotazníků a náhodně vybrala dvě pražská učiliště, o kterých se domnívala, že ji vedení kladně přijme a ochotně nechá své žáky zodpovědět dotazníky. Nejdříve navštívila Střední odborné učiliště gastronomie a podnikání Za Černým mostem 3/362, 198 00, Praha 9. Na tomto učilišti probíhá vzdělávání v následujících oborech:

- 65 – 42 – M/01 Hotelnictví a turismus, čtyřletý obor
- 66 – 41 – L/01 Obchodník, čtyřletý obor
- 29 – 54 – H/01 Cukrář, tříletý obor
- 29 – 53 – H/01 Pekař, tříletý obor
- 29 – 56 – H/01 Řezník–uzenář, tříletý obor
- 65 – 51 – H/01 Kuchař–číšník, tříletý obor
- 66 – 52 – H/01 Aranžér, tříletý obor
- 66 – 51 – H/01 Prodavač, tříletý obor
- 64 – 41 – L/51 Podnikání, dvouletý obor

Paní zástupkyně ředitelky Mgr. Bronislava Vykydalová, převzala od autorky padesát vyhotovení dotazníků a slíbila je ve výuce žákům rozdati. Jelikož jí nepřipadalo vhodné, aby autorka vstoupila sama do vyučovací hodiny a rozdala žákům dotazníky. Domluvila se s autorkou, aby se pro vyplněné dotazníky dostavila za dva dny. Poté jí bylo odevzdáno čtyřicet čtyři vyplněných dotazníků. Bohužel autorka nemá zjištěno, jaký byl počet žáků tříd, ve kterých probíhalo dotazníkové šetření.

Z oboru Cukrář byly vyplněny tři dotazníky chlapci z druhého ročníku ve věku dvakrát sedmnáct a jednou osmnáct let. Dále z oboru Cukrář odpovídalo dvacet osm dívek. Šestnáct dívek z prvního ročníku a dvanáct dívek z druhého ročníku.

Z oboru Kuchař – číšník zodpovědělo dotazník šest chlapců z třetího ročníku. Tři devatenáctiletí a tři dvacetiletí. Dále sedm dívek třetího ročníku ve věku sedmnáct až dvacet let.

Jako druhé učiliště pro dotazníkové šetření byla zvolena Střední škola Ohradní 57, 140 00, Praha 4. Učiliště nabízí tyto vzdělávací obory:

- 26 – 41 – L/01 Mechanik elektronik, tříleté studium
- 23 – 43 – L/51 Provozní technik, nástavbové studium
- 26 – 41 – L/51 Elektrotechnik, nástavbové studium

- 23 – 68 – H/01 Mechanik, opravář motorových vozidel, tříletý obor
- 23 – 51 – H/01 Strojní mechanik, tříletý obor
- 33 – 56 – H/01 Truhlář, tříletý obor
- 26 – 51 – H/02 Elektrikář–silnoproud
- 26 – 52 – H/01 Elektromechanik pro zařízení a přístroje
- 36 – 66 – H/01 Montér suchých staveb

Autorka bez ohlášení v dopoledních hodinách navštívila učiliště a vyhledala kancelář školy. Informovala PhDr. Ivanu Knaislovou, zástupkyni teoretického vyučování o svém záměru uskutečnit na škole dotazníkové šetření. Autorka byla odkázána, aby se s žádostí dostavila do kabinetu Ing. Pavla Kaděry. Poté ho vyhledala a poprosila, zda by ve svých vyučovacích hodinách mohl žáky nechat dotazníky zodpovědět. O dva dny později se dostavila pro hotovou práci. Předala vyučujícímu

k vyplnění padesát dotazníků a obdržela jich nazpět čtyřicet devět. Odpovídali samí chlapci, jen osm dotazovaných nevedlo pohlaví. Dle studijního oboru lze soudit, že se jedná také o chlapce. Dvacet dva žáků bylo z prvního ročníku věkového rozmezí patnáct až dvacet dva let. Patnáct chlapců bylo z druhého ročníku věkového rozmezí šestnáct až devatenáct let. Šest chlapců čtvrtého ročníku bylo ve věku osmnáct až dvacet dva let. Šest chlapců nevedlo věk, ani třídu.

4.2. Vyhodnocení dotazníků

Samotné vyhodnocení dotazníků byla nejnáročnější činnost celé bakalářské práce. Náročná na čas a soustředění. Každou odpověď autorka pečlivě zapisovala a třídila dotazníky na příslušné hromádky. Poté odpovědi sečetla a uvedla do vyhotovených tabulek.

Tabulka č. 2: Jaký vztah mají žáci k příslušníkům těchto skupin

	Velmi pozitivní	Spíše pozitivní	Ani pozitivní, ani negativní	Spíše negativní	Velmi negativní	Neodpověděl
Češi	61	19	8	3	2	0
Slováci	48	27	12	2	4	0
Poláci	14	19	36	14	10	0
Němci	20	32	30	4	7	0
Řekové	17	26	35	9	5	1
Romové	6	6	28	22	30	1
Rusové	10	18	30	19	15	1
Bulhaři	9	21	45	6	11	1
Chorvati	17	27	40	3	6	0
Maďaři	15	16	46	9	6	1
Vietnamci	16	23	28	9	14	3
Srbové	11	15	45	8	11	3
Číňani	11	19	36	10	15	2
Ukrajinci	14	15	29	16	16	3
Rumuni	9	8	36	16	20	4
Arabové	7	3	23	14	42	4

Tabulka č. 3: Průměrný počet bodů jednotlivých skupin

Národnostní skupina	Průměrný počet bodů
Češi	1,56
Slováci	1,78
Poláci	2,86
Němci	2,42
Řekové	2,55
Romové	3,69
Rusové	3,12
Bulhaři	2,88
Chorvati	2,5
Maďaři	2,73
Vietnamci	2,8
Srbové	2,92
Čína	2,99
Ukrajina	3,05
Rumuni	3,33
Arabové	3,9

Nejméně bodů získali od žáků Češi, průměrných 1,56 bodů. Za nimi se umístili s počtem bodů 1,78 Slováci. Jsou tedy mezi respondenty nejoblíbenější. Hned za nimi následují Němci s počtem bodů 2,42 a Chorvati 2,5 bodů. Následují Řekové s počtem bodů 2,55. S největším počtem bodů se umístili Arabové, dosáhli 3,91 bodů a těsně před nimi se umístili Romové, mají průměrný počet bodů 3,69. Tyto dvě skupiny jsou nejméně oblíbené. Ale ani Rusové, Rumuni a Ukrajinci nejsou mezi respondenty příliš v oblibě.

Tabulka č. 4: Alespoň jednoho příslušníka skupiny

	Znám osobně	Často o nich slýchám v médiích	Často se o nich bavím s přáteli	Neznám vůbec	Neodpověděl
Češi	91	0	0	2	0
Slováci	89	2	0	2	0
Poláci	30	17	8	38	0
Němci	34	23	7	29	0
Řekové	10	22	4	57	0
Romové	45	18	7	23	4
Rusové	44	15	10	23	1
Bulhaři	9	17	5	62	0
Chorvati	20	14	4	54	1
Maďaři	18	12	6	56	1
Vietnamci	52	9	8	23	1
Srbové	6	14	5	67	1
Číňani	33	8	15	38	0
Ukrajinci	61	10	2	18	0
Rumuni	8	19	7	59	0
Arabové	12	35	4	42	0

Ze všech národnostních skupin znají žáci nejvíce Čechů, Slováků, Ukrajinců a Vietnamců. Naopak nejméně znají Srby. Druzí nejméně známí jsou Rumuni. Třetí nejméně známí jsou Bulhaři.

Nejčastěji slýchají žáci v médiích o Arabech, tuto skutečnost uvedlo 35 žáků. Jako druzí následují Řekové, slýchá o nich 22 žáků. Žádný žák neslýchá v médiích o Česích a jen 2 žáci slýchávají v médiích o Slovácích.

Nejméně známí jsou mezi studenty Srbové, 67 žáků je nezná vůbec, následují Bulhaři, které 62 hlasujících nezná a poté Rumuni. Celkem 59 studentů je nezná vůbec.

Tabulka č. 5: Hodnocení soužití cizinců dlouhodobě žijících na našem území s většinovou společností

	Velmi problémové	Spíše problémové	Spíše bezproblémové	Velmi bezproblémové	Nevím	Neodpověděl
Češi	10	3	25	42	10	3
Slováci	6	4	33	39	8	3
Poláci	4	11	40	12	22	4
Němci	7	6	36	21	20	3
Řekové	12	5	26	4	43	3
Romové	35	24	15	3	13	3
Rusové	15	19	31	10	16	2
Bulhaři	7	4	30	7	41	4
Chorvati	7	2	29	10	43	2
Maďaři	7	5	31	7	40	3
Vietnamci	8	14	35	15	18	3
Srbové	7	2	32	7	42	3
Číňani	10	10	36	14	21	2
Ukrajinci	12	20	29	9	21	2
Rumuni	15	10	21	5	39	3
Arabové	34	7	13	5	32	2

Jako velmi problémové hodnotí žáci soužití s Romy. Celkem 35 žáků. Následují Arabové s počtem 34 hlasů. Spíše bezproblémové soužití pociťují žáci v počtu 40 hlasů s Poláky, 36 hlasů s

Němci a stejný počet Číňani. Jako bezproblémové soužití uznávají respondenti v počtu 42 s Čechy a 39 s Poláky.

Tabulka č. 6: Stal / la jste se někdy ve škole svědkem negativních projevů vůči příslušníkům národnostních menšin

	Ano jednou	Ano vícekrát	Ne nestal	Neodpověděl
Chlapci	10	19	23	0
Dívky	6	11	18	0
Neuvedeno	1	3	2	0

10 chlapců se setkala ve škole s negativními projevy vůči příslušníkům národnostních menšin jednou. 19 chlapců vícekrát a 23 chlapců se s projevy nesetkalo ve škole vůbec.

Jen 6 dívek se setkala s projevy negativního chování jednou a 11 dívek vícekrát. 18 dívek se s tímto chováním nesetkalo.

Chlapci se setkali s těmito jevy negativního chování ve škole:

Na základní škole proti Arabům.

Potřeboval bych celou A4, abych to popsal.

Na základní škole proti Romovi.

Na základní škole proti spolužákovi vietnamského původu.

Šikana Roma.

Dívky se ve škole setkaly s těmito projevy negativního chování:

Spolužačku odsuzovali za to, že je Vietnamka.

Na základní škole jsem se setkala s šikanou.

Tabulka č. 7: Stal / la jste se někdy mimo školu svědkem negativních projevů vůči příslušníkům národnostních menšin

	Ano jednou	Ano vícekrát	Ne nestal	Neodpověděl
Chlapci	5	30	17	0
Dívky	5	12	18	0
Neuvedeno	1	4	1	0

30 chlapců se setkalo mimo školu s negativními projevy chování k příslušníkům národnostních menšin vícekrát. 17 se jich s tímto nikdy nenesetkalo a jen 5 chlapců toto chování pozorovalo jednou.

12 dívek se vícekrát mimo školu setkalo s projevy negativního chování a jen 5 jednou. 17 dívek nikdy nepozorovalo projevy tohoto chování mimo školu.

Chlapci se mimo školu setkali s projevy negativního chování k příslušníkům národnostních skupin:

Romové přepadli vietnamský krámk.

Potřeboval bych celou A4, abych to mohl popsat.

V metru, když se kontrolují jízdenky.

Kvůli své národnosti, že je chlapec Rus.

Proti Romům.

Protiromské demonstrace v Severních Čechách.

V hospodě proti Romům a Arabům.

Dívky se setkaly mimo školu s těmito projevy:

Po škole na zastávce jedné dívky z Ukrajiny podkopávali nohy. Byli na ni tři.

Na internetu.

V obchodech, na ulici.

Tabulka č. 8: Mají žáci mezi přáteli příslušníka jiné národnostní menšiny

	Ano jednoho	Více než jednoho	Nemám	Neodpověděl
Chlapci	7	32	13	0
Dívky	11	20	4	0
Neuvedeno	0	2	4	0

32 chlapců a 20 dívek má mezi přáteli více než jednoho příslušníka národnostní menšiny. 13 chlapců a 4 dívky nemají vůbec příslušníky mezi přáteli.

Chlapci se nejvíce přátelí s Vietnamci, Ukrajinci a Slováky. Dále s Rusy, pak následují Arabové, Romové. Poté, už ne v tak hojném počtu, chlapci uvádí jako své přátele Poláky, Makedonce, Němce, Číňany, Afričany, Američany, Maďary, Arménce, Japonce a Řeky. Jednou se vyskytl Francouz, Rumun, Bulhar a Mongol.

Dívky se nejvíce přátelí s Ukrajinci, Slováky a Vietnamci. Dále s Romy, Rusy, Poláky, Maďary, Bulhary a Němci. V menším počtu Angličany, Francouzi, Chorvaty a Řeky. Jednou se vyskytl také Kazachstánek, Mongol a Turek.

Oproti tomu výsledky na otázku, jaký vztah žáci zaujímají k příslušníkům národnostních skupin, ukazuje následující. Vietnamci se s počtem bodů 2,8 umístili jako čtvrtí nejméně oblíbení. Ukrajinci jsou třetí nejméně oblíbení s počtem bodů 3,05 bodů. Slováci už jsou na tom lépe. Jsou druzí nejvíce oblíbení s počtem bodů 1,78 bodů. Nejméně oblíbení jsou u žáků Arabové s počtem bodů

3,9. Rusové se s počtem bodů 3,12 umístili zhruba uprostřed hodnocení oblíbenosti. Nejméně oblíbení jsou u žáků Arabové s počtem bodů 3,9. Druzí nejméně oblíbení jsou Romové s počtem bodů 3,33. Což je v rozporu s tím, že žáci mají ve skupinách těchto příslušníků dost přátel.

Tabulka č. 9: Nejvyšší dosažené vzdělání

matky

	Chlapci	Dívky	Neuvedeno
Základní	5	5	0
Vyučen	14	22	3
Maturita	22	7	1
Vysokoškolské	5	1	0

Tabulka č. 10: Nejvyšší dosažené vzdělání

otce

	Chlapci	Dívky	Neuvedeno
Základní	1	4	0
Vyučen	20	15	2
Maturita	18	12	2
Vysokoškolské	4	2	0

8 žáků nevedlo vzdělání své matky a 13 žáků nevedlo vzdělání otce. Po vyhodnocení dotazníků u dívek autorka došla ke zjištění, že žákyně s rodiči vyučenými nebo se základním vzděláním mají postoj k situaci Romů v ČR spíše negativní. Domnívají se, že situaci nemohou ovlivnit a nechystají se to udělat. Žákyně, jejichž rodiče jsou alespoň jeden s maturitním nebo vysokoškolským vzděláním, také zaujímají postoj negativní. Situaci se nechystají ovlivnit. Pouze 3 dívky se chystají situaci ovlivnit. Vzdělání obou rodičů je vyučen, jen jedna matka má základní vzdělání.

U žáků, jejichž rodiče mají alespoň jeden maturitu nebo vysokoškolské vzdělání je patrný opět negativní postoj k ovlivňování situace Romů v ČR. Jen 2 žáci se chystají situaci ovlivnit. Jen 2 žáci, jejichž rodiče mají vzdělání maximálně vyučen zastávají postoj k situaci Romů takový, že se ji chystají ovlivnit. V hodnocení dotazníků je poměr maximálně vyučených rodičů s takovými, kdy alespoň jeden mají maturitu nebo vysokoškolské vzdělání vyrovnaný. Z průzkumu tedy vyplývá, že se skoro nikdo nechystá ovlivnit situaci Romů v ČR a vzdělání rodičů nemá zásadní vliv na postoj žáků k Romům.

Otázka číslo 10. Vyberte z následujících tvrzení 2, o kterých si myslíte, že zásadně ovlivňují soužití společnosti s romskou menšinou.

- a) Nízké vzdělání Romů jako důsledek špatné vzdělávací politiky
- b) Nízké vzdělání Romů plynoucí z jejich neochoty se vzdělávat
- c) Nezaměstnanost Romů plynoucí z jejich neochoty se zaměstnat
- d) Nezaměstnanost Romů v důsledku neschopnosti se prosadit na trhu práce
- e) Zadluženost Romů způsobená lichváři, či poskytovateli úvěrů
- f) Zadluženost Romů v důsledku špatné správy financí ze strany Romů
- g) Projevy rasismu ze strany většinové společnosti
- h) Projevy rasismu ze strany Romů

Někteří žáci zatrhli i více než dvě odpovědi.

Tabulka č. 11: Která tvrzení ovlivňují soužití společnosti s romskou menšinou.

	A	b	c	d	E	f	g	h	Neodpo- věděl
Chlapci	3	24	31	8	1	2	6	11	9
Dívky	0	12	19	9	3	3	12	10	0

Neuvedeno	0	1	3	0	0	0	0	3	2
-----------	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Volné odpovědi:

Nemají tu co dělat.

Chování Romů jako takové, nezahrnuje všechny, pár výjimek.

Když dostanou sociálku, pracovat nebudou.

Rasismus Romů.

Špatné vychování, ne všichni.

Kradou železo.

Nikdo ty černý nemá rád. Díky bohu za cikány. Lepší než ty hnusný teroristi, co se sem teď valí, patří do plynu.

Neumějí se chovat.

Agresivita Romů.

Jsou to špíny černý, ať zd.....

Jiná mentalita, znají jenom svá práva a žádné povinnosti.

Tabulka č. 12: Odkud čerpají žáci informace k problémovému soužití Romů s většinovou společností

	Z médií	Od přátel a známých	Od rodinných příslušníků	Z osobní zkušenosti	Neodpověděl
Chlapci	28	17	7	27	5
Dívky	20	9	7	14	0
Neuvedeno	1	2	0	2	

Největší počet chlapců v počtu 28 získává informace k problémovému soužití s Romy z médií.

Odsud získává 20 dívek informace. 27 chlapců a 14 dívek získává informace z osobní zkušenosti.

Tabulka č. 13: Kolik mají žáci informací k soužití

Romů s většinovou společností:

	Mám dostatek informací	Nemám dostatek informací	Neodpověděl
Chlapci	33	14	5
Dívky	17	18	0
Neuvedeno	2	1	3

33 chlapců a 17 dívek se domnívá, že k tématu problémového soužití s Romy mají dostatek informací. 14 chlapců a 18 dívek se domnívá, že nemají dostatek informací.

Tabulka č. 14: Problémy ohledně rasové diskriminace

	Můžu ovlivnit a chystám se to udělat	Nemůžu ovlivnit a nechystám se to udělat	Nemůžu ovlivnit	Neodpověděl
Chlapci	4	25	17	6
Dívky	3	14	18	0
Neuvedeno	0	3	0	3

Ve vysokém počtu hlasů 25 chlapců se domnívá, že problémy ohledně rasové diskriminace nemohou ovlivnit a nechystají se to udělat. Tento názor zastává 14 dívek. Naopak jen 4 chlapci se domnívají, že situaci mohou ovlivnit a chystají se to udělat. To samé se domnívají 3 dívky.

Po vyhodnocení dotazníkového šetření je opravdu vidět, že situace Romů není příliš dobrá. Nejenže jako národnostní skupina jsou nejvíce neoblíbení, ale většina žáků by se ani nechtěla pokusit situaci společného soužití s Romy změnit.

Dále si autorka vypracovala několik otázek ohledně rasové prevence, které položila pracovníkům školy, kteří jí zajistili distribuci dotazníků ve třídách.

- 1) Navštěvují školu žáci jiné národnosti, například které?
- 2) Jak jsou tyto žáci přijímáni ostatními?
- 3) Řešila škola někdy rasově motivovanou šikanu?
- 4) Jakým způsobem provádí škola prevenci rasismu a xenofobie?

Odpovědi pan Ing. Pavla Kaděry ze SOU Ohradní zněly následovně. Školu navštěvují nejvíce Ukrajinci, Rusové, Moldavané, Slováci, Vietnamci a Arabové. Přijímání jsou docela dobře, nejsou žádné rasistické narážky, vše v mezích normy. Škola neřešila nikdy rasově motivovanou šikanu. Prevenci rasismu a xenofobie probíhá v hodinách. Žáky učí metodiku prevence tak, že vysvětlují důsledky rasismu a xenofobie. Jak hrou, tak filmy, které jsou zaměřeny na tuto problematiku.

Odpovědi Mgr. Bronislavy Vykydalové ze SOU Za černým mostem zněly následovně. Školu navštěvují Rusové, Ukrajinci, Vietnamci, Moldavané. Žáci jsou přijímáni dobře, protože většinou jsou snaživí, přátelští. Pokud neznají řeč, snaží se ji rychle naučit. Škola nikdy neřešila rasově motivovanou šikanu. Prevence probíhá následujícím způsobem. Přednášky-kriminalisté, drogoví preventisté. Přednášky mezikulturního jednání. Instruktažní filmy s následky.

Autorka provedla porovnání vlastního dotazníkového šetření s výsledky výzkumu na stránkách Člověk v tísni.

Z dotazníkového šetření autorky vyplývá, že žáci zaujímají nejvíce negativní postoj k Romům a Arabům. Totéž i ve výzkumu středoškoláků na stránkách Člověk v tísni. Výzkum středoškoláků na stránkách Člověk v tísni ukazuje, že postoje mladých lidí k národnostním menšinám jsou silně ovlivněné médii a sociálními sítěmi. Dále vlastní zkušeností a informacemi od přátel. Stejně výsledky jsou zjištěné i v průzkumu autorky. Autorka došla ke zjištění, že se žáci domnívají, že problémy ohledně rasové diskriminace nemohou ovlivnit. Ani se to nechystají udělat. Naopak v druhém výzkumu se většina mladých lidí domnívá, že situaci rasové diskriminace mohou ovlivnit. Dle vyhledaných aktualit z výzkumu, který zjišťoval, jaký mají mladí lidé vztah k národnostním skupinám a cizincům, došla k následujícím zjištěním. Nejvíce negativní vztah mají mladí lidé k bezdomovcům, vězňům, drogově závislým a Romům. Soužití s cizinci vnímají problematictěji

než dospějí.

V posledních letech hůře posuzují uprchlíky a muslimy. Postoje mladých lidí ovlivňují reakce společnosti v souvislosti s uprchlíky, média a sociální sítě.

Osobní zkušenost však názory středoškoláků značně proměňuje. Pokud osobně příslušníka menšiny znají, jsou vůči menšině vstřícnější.

Od roku 2007 se výrazně zlepšil vztah studentů k některým národnostním menšinám. Týká se to hlavně Vietnamců. Studenti své vrstevníky z národnostních menšin vnímají pozitivně a nevadilo by jim chodit to třídy s někým takovým.

Také se domnívají, že úspěch ve společnosti zajišťuje spíše vlastní úsilí, než vnější faktory. Třeba národnost, či náboženské vyznání.

Jako nejzávažnější problém společnosti vidí čeští středoškoláci soužití s romskou menšinou. Chybu vidí převážně na straně Romů. Názor si utvořili hlavně na základě vlastní či zprostředkované zkušenosti. Dle průzkumu se většina žáků domnívá, že situaci nemohou ovlivnit. V dotazníkovém šetření studenti uvedli, že jejich hodnocení problému soužití s národnostními skupinami je závislé na médiích. Romové však tvoří výjimku.

Mladí lidé za nejzávažnější celosvětový problém považují války a konflikty, což lze přisoudit krizi na Ukrajině. Osmdesát procent českých studentů si myslí, že lokální celostátní a celosvětové problémy nemůže ovlivnit.

Důvodem malé angažovanosti mladých lidí je dle středoškoláků znechucení politikou a společenským děním. Také obecná lhostejnost. Jen pětina studentů věří, že mohou ovlivnit řešení společenských problémů. Mladí lidé uvádějí, že se ve školní výuce dozvědí o společenských a politických tématech jen minimum informací. Výzkumy naznačují selhávání stávajícího občanského vzdělávání a výchovu k demokraticky smýšlejícím aktivním a odpovědným občanům. Studenti jsou ovlivněni médii. Pocit, že mohou k situaci přispět je u studentů středních škol omezený (www.jedensvetnaskolach.cz).

Závěr

Dle posouzení výsledků dotazníkového šetření žáků zvolených středních škol došla autorka ke zjištění, že postoje žáků k romské národnostní skupině jsou velice negativní, až rasisticky orientované. Většina žáků středních škol nemá zájem tuto situaci nějakým způsobem měnit. V porovnání s výzkumem z ostatních středních škol v České republice se výsledky shodují. V posledních letech se mezi žáky rozšířily i obavy z arabských imigrantů. Tuto situaci působí hlavně informace z médií.

Většina žáků uvádí, že k tématu soužití s romskou národnostní skupinou a ostatními národnostními skupinami se ve škole dozvídají jen minimum informací. Nejvíce informací dostávají z médií, vlastní a zprostředkované zkušenosti. Je tedy jistě potřeba multikulturní výchovu ve vzdělávání aplikovat více. Je potřeba poskytnout žákům více informací o rozdílných kulturách, národnostních skupinách a jejich zvycích. Aby poznali problematiku a omezili pocity strachu z neznámého.

Je nutné snažit se u žáků potlačit extrémní postoje k cizincům. Ty jsou sice méně časté, ale nebezpečné a odolnější vůči změnám.

Výchova k toleranci znamená vlastně ovlivňování postojů žáků. Ty mají tři základní atributy: vztahují se k něčemu, jsou pozitivní, neutrální nebo negativní. Mají určitou intenzitu.

Postoje vznikají na základě specifické zkušenosti, sociální komunikace, modelu a institucionálními faktory. Negativní postoje často vznikají po negativní zkušenosti. Jde tedy spíš o xenofobii, než o skutečný rasismus.

Je potřeba vést dospívající k ujasnění si vlastních postojů k jiným národnostem a rasám. Podpořit vznik pozitivních postojů a hledat kořeny negativních postojů. Což bývá často strach a negativní zkušenost.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- DOPITA, M. -- BOURDIEU, P. *Pierre Bourdieu o umění, výchově a společnosti: reflexe sociologie praxe Pierra Bourdieua v české sociologii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1650-2.
- JAKOUBEK, M. -- JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-178-9.
- KÜHN, Z. -- BOBEK, M. -- BOUČKOVÁ, P. *Rovnost a diskriminace*. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1.
- MYERS, D. *Sociální psychologie*. Brno: Edica, 2016. ISBN 978-80-266-0871-4.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- SITNÁ, D. *Metody aktivního vyučování*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0404-6.
- ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
- UHEREK, Z, OŠTÁDALOVÁ, Š, HONUSKOVÁ, V, GÜNTER, V. *Migrace, historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení Pant, 2016. ISBN 978-80-905942-9-6.

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1, Počet obyvatel národnostních skupin v ČR za období 9/2017, str. 18
- Tabulka č. 2, Jaký vztah mají žáci k příslušníkům těchto skupin, str. 39
- Tabulka č. 3, Průměrný počet bodů jednotlivých skupin, str. 40
- Tabulka č. 4, Alespoň jednoho příslušníka skupiny, str. 41
- Tabulka č. 5, Hodnocení soužití cizinců dlouhodobě žijících na našem území s většinovou společností, str. 42
- Tabulka č. 6, Stal/ la jste se někdy ve škole svědkem negativních projevů vůči příslušníkům národnostních menšin, str. 43
- Tabulka č. 7, Stal/ la jste se někdy mimo školu svědkem negativních projevů vůči příslušníkům národnostních menšin, str. 44
- Tabulka č. 8, Mají žáci mezi přáteli příslušníka jiné národnostní menšiny, str. 45
- Tabulka č. 9, Největší dosažené vzdělání matky, str. 46
- Tabulka č. 10, Největší dosažené vzdělání otce, str. 46
- Tabulka č. 11, Která tvrzení ovlivňují soužití společnosti s romskou menšinou str. 47
- Tabulka č. 12, Odkud čerpají žáci informace k problémovému soužití Romů s většinovou společností, str. 48
- Tabulka č. 13, Kolik mají žáci informací k soužití Romů s většinovou společností, str. 49
- Tabulka č. 14, Problémy ohledně rasové diskriminace, str. 49